

84(2=4-11. 2)6

T 529

А. ТОЛСТОЙ

ЖЕЛТУХИН

Горно-Алтайская Общ.
• БИБЛИОТЕКА

рл
Т 52

А. Н. ТОЛСТОЙ

ЖЕЛТУХИН

30322

1953 г.
25397

Горно-Алтайская Областная
БИБЛИОТЕКА

ОБЛНАЦИЗДАТЕЛЬСТВО

1950

84 (2=4+1.2) 6-4

T 529

RECEIVED

LIBRARY OF THE
BIBLIOTHECA

5-TAH-2HC

Желтухин кирнесте ле туранын стенизинин бириккенинде, күнет јерде, толықта бир төс өлөнинин үстинде отурала, јууктап келесткен Никитаны көрүп, коркуп отурды.

Желтухин бажын сыртына кайра салып алган, онын сары чийиктү тумчугы јоон кејиринин үстинде јатты. Желтухин бастыра бойы атрайып, буттарын ичинин алдына тартынып алган. Никита ого энчейин келерде, ол уулчакты коркударга, оозын ачып ијди. Никита оны алакандарынын ортозына салып алды. Ол кичинек боро баарчыгаш болгон, уйазынан учуп чыгарга ченешкен, је темикпеген канаттары кейде тутпаста, јерге келип түжеле, толукка киреле, одуванчиктин јерге јаба јаткан јалбырактарынын үстине отура берген.

Желтухининин јүреги түрген согулып турды. „Калак“ деп айткалакта уулчак оны тургузала

јудуп ийер“ деп сананды. Чойлошкондорды, чымылдарды ла курттарды канайда јударын Желтухин бойы да јакшы билетен.

Уулчак оны оозына јууктатты, Желтухин кара көстөрүн челле бөктөп ийди, јундарынын алдындагы јүреги тыг согулып чыкты. Је Никита онын бажына сок јангыс катап тынала, турага апарды: уулчак тойу болор, эмеш табынча јиирге шүўнген болор деп, Желтухин бододы.

Александра Леонтьевна баарчыкты көрөлө, Никита чылып ок, оны алакандарынын ортозына салала, бажычагына тынып ийди.

—Сүрекей кичинек, сары оосту көркийек эмтир,—деп айтты.

Тураныг көзнөгү сад јаар болгон, ачык көзнөктин бозогозына баарчыкты отургузып койды. Тураныг ич јанынан көзнөкти кабортозына јетире марляла тартырып койдылар. Желтухин бойынын јүрүмин јенгил сатпаска сананганын көргүзерге кичеенип, тургуза ла толукка кире берди.

Марляныг ак ыжы өткүре, тышкары јалбырактар шылыражат, уурчы, шокчыл кучыйактар јырааныг ортозында согушкылайт. Бир келтегейинен, база марляны өткүре Никита көрүп турды, онын көстөри јаан, кыймыктанып турар, јарт эмес, кайкамчылу болгон. „Өлгөним бу туры,“—деп Желтухин сананды.

Je Никита оны энирге јетире јибеди, Желтухинниг отурган јери јаар чымылдар ла курттар божотты. „Семирте азыраарга турган эмтир“ деп Желтухин сананып, көзи јок кызыл чойлошкон јаар кылчайып көрди, чойлошкон десе, онын тумчугынын алдына, јылан чылап, койрындап јатты. „Бу чын чойлошкон эмес, мени төгүндеп турган эмтир, мен оны јибезим“, — деп Желтухин сананды.

Күн јалбырактардын кийини јаар ажа берди. Бүрүнкүй боло берерде, Желтухин үргүлеп, көзнөктин бозогозына там ла тыг тудунды. Көзи бир де неме көрбөй барды. Садтагы кучкаштар унчугушпай бардылар. Өлөңниг ле чыктын јыды тату уйкулу јытанат, Желтухинниг бажы јунгынын ортозына там ла теренжиди. Желтухин кандый бир учуралга белетенип, јунгын атрайтып алала, эмеш ичкериледи, онын кийининде куйругы јаар јайканала, уйуктай берди.

Сиреньниг будагында согушкылап, баштактанып турган кучкаштар оны ойгосты, јангыла јарып келееткен тагдакта үлөш јалбырактар элбендежип турды. Ыраакта баарчык тату, сүүмчилү сыгырды. „Күчим јок — курсак јиирге күүнзейдим, күүним булгалат,“ — деп Желтухин сананып, көзнөктин бозогозынын јарыгына кабортозына јетире кирип калган чойлошконды көрөлө, онын куйругынан чокуп чыгарала, ажырып ий-

ди: „Кем жок, чойлошкон амтанду эмтир,“ — деп сананды.

Тан көгөрүп келди. Кучкаштар кожондошты. Күннүн жылу чокум жаркыны жалбырактар өткүрө Желтухинге тийди: „База да жүрерибис“, — деп Желтухин сананала, секирип, чымылды чокыйла, ажырып ийди.

Бу өйдө базыттын табыжы угулды. Никита базып келеле, марляны өткүрө колын сунды, алаканын ачала, көзүнөктүн бозогозына чымылдар ла курттар төгүп ийди. Желтухин коркуйла толыкка кирип, канаттарын талбайтып, Никитанын колы жаар көрди, кол десе Желтухиннин бажынын үстинде элбегдейле, марлянын кийинине жакына берди, кайкамчылу кыймыктанып, суркурап турар көстөр Желтухин жаар катап ла көрүп тургылады.

Качан Никита жүре берерде, — Желтухин коркуганынан токунайла, сананды: „Ол мени жип койор эди, же жибеди. Онойдордо, ол куштарды жибейтен эмтир. Же, корккыр да неме жок“.

Желтухин тойо ажанала, жүнүна тумчугын арчып, бозогоны кырлай секирип, кучкаштарды аыктап, жулуп салган житкелү, карыган кучыйакты темдектеп алала, ого өткөнижип, бажын булгап, „фюють, чилик-чилики, фюють“ деп, сыгырды. Кучыйак чугулданган бойынча жүнүн атрайтып, оозын ачып алала, Желтухин жаар тап

эделе, — марляга түртүлди. „Је, јеттин бе?“ — деп Желтухин сананала, көзнөктин бозогозын кырлап јайканып базып турды.

Онын кийининде Никита катап көрүнеле, бу келер айас куру болгон колын өткүре јуук экелген. Желтухин секирип чыгып, бастыра күчиле онын сабарына чокуйла, кайра болуп, соғужарга белетенип алды. Је Никита оозын ачала, „ха-ха-ха“, — деп каткырды.

Онойдо бир күн өтти, — коркыыр неме јок, курсак јакшы, је эмеш эрикчил болды.

Желтухин бозом кирерин јүк арайдан ла сакып алып, бу күнде јакшынак уйуктап алды.

Эртен тура ажанып алып, марлянын кийининен чыгар эбин бедиреди. Көзнөкти бастыразын кыйкай басты, је тежик бир де јерде јок болды. Ол табак јаар секиреле суу ичти, — сууны тумчугына алып, бажын кайра салып ажырганда, тамагыла болчок неме тоголонот.

Күн узун болгон. Никита курттар экелди, кастын канадыла көзнөктин бозогозын арчыды. Онын кийининде тас башту кучыйак таанла соғужарга сананды, таан дезе оны чокуп ийерде, ол јалбырактардын ортозына, таш чылап, түжүп, јунгын атрайтып онон көрүп отурды.

Көзнөктин чике алды орто сангыскан не де керектү учуп келип, чыркырап, телчип, куйругын силкип, бир де онду неме этпеди.

Малиновка кўннинг изў жарыгы ла мөдтў кашкалар керегинде узак, эрке кожондоды, — Желтухин оны угуп санаркай да берди, бойынын десе тамагы кўйбўреп, кожондоор кўўни келди, көзнөктө эмес, өскө жерде болзо... деп сананды.

Ол көзнөктинг бозогозын база бир катап эбиреде базып жүреле, коркушту, санг башка неме көрди. Ол неме кыскачак жымжак тамаштарыла өнгөлөп, ичиле жылып келди. Онын бажы тегерик, сарбайган суйук сагалду, чичке чокту, жажыл көстөри, эрликтинг көзи чилеп, ачурканып кўйүп турды. Желтухин кыймыктанбай отура тўшти.

Василий Васильевич деп кiske араай секиреде, узун тырмактарыла көзнөктинг кырына кадала берди — марляны өткүре Желтухинди айкаптап, оозын ачып ийди... Кайракан!.. оозында Желтухиннинг тумчугынан узун азулары саргарып турды. Кiske кыскачак тамажыла тажып, марляны жыртып ийди... Желтухиннинг жүреги токтоп, канаттары калаңдай берди... Же Никита сондобой, бойынын өйинде једип келип, кискени тудала, эжик јаар мергедеди. Василий Васильевич тарынып, маарап, куйругын сўүртегенче мантай берди.

„Никитадан чакту анг јок“, — деп бу керектинг кийининде Желтухин сананды. Никита база катап келерде, Желтухин коркуган бойынча

куйругына отура тўшти, Никита десе онын бажын сыймады.

Бу күн база өтті. Эртеңизинде сыраңгай сүүнчилү, Желтухин отурган јерин көрүп тура-ла, киске тырмагыла үзе тарткан марлядагы те-жикти көрүп ийди. Желтухин оноор бажын су-гуп, лаптап ајыктанала, тыштына чыгып, јенгил эзиндү кейге чыгара секирип, капаттарын түр-ген-түрген талбангадаып, полдын сыраңгай үсти-ле учты.

Эжиктин јанына көдүрилеле, экинчи кыпта тегерик столдын јанында төрт кижини көрүп ийди. Олор ажангылап отурган, колдорыла јаан болчоктор алып, оосторына салгылап отурдылар. Төртүлези баштарын кайра буруп, кыймыктан-бай, Желтухин јаар көргиледи. Кейде токтой тўжеле, кайра учар керек деп билип алды, је онойып учуп барадала кайра бурулып болбо-ды,—столдын үстине келип тўжеле, анданала вареньелү вазанын ла сахарницанын ортозына отурды... Никитаны тургузала көрүп ийди. Он-дый болгонын, Желтухин көп саанбай вазочка-нын үстине секирип чыгала, онон ары Никита-нын ийинине чыгып, јунгын атрайтып алала, кө-зин кабортозына јетире челле бөктөп ийди.

Никитанын ийининде тыштанап алала, Жел-тухин потолокко јетире учуп чыгала, чымыл ту-дуп алды, толыктагы фикуста отурып, люстра-

нын алдыла эбиреде учуп, аштаган кийининде, бойынын көзнөгү жаар учты. Көзнөктө ого жаңы курттар белетеп койгон.

Эниргери Никита көзнөктүн бозогозына кирнестелү, эжиктү, эки көзнөгөштү агаш турачак тургузып койды. Желтухинге турачактын ичи карануй болгоны жарады, ол оноор киреле, уйуктай берди.

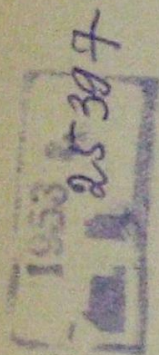
Ол ок күнде, баарчыкты шоктоп өлтүрерге сананган Василий Васильевич деп киске, эжигин зомоктоп койгон кажаганнын ичинде кыркырууш үниле маарап, чычкан да тудар күүни жок, эжиктин жанында бойына да жескимчилү үниле маарап отурды.

Киске ле ёжтог өскө, үчинчи тынду неме— Желтухин айылда жүрер болды. Ол бойы алдынаг жүрер, сагышту база эпчил болгон. Улустын эрмегин угарга сүүп туратан, качан олор столдыг жанына отурылаганда, ол бажын бөккөйтүп, тыгдап тура: коо үниле „Саша“—деп айдып, бажырып туратан. Александра Леонтьевна ол ого бажырып турар деп айдатан. Никитанын энези Желтухинди жакшы көрүп, „Эзен, эзен, чылабас, чыйрак, боро кучкаш,“—деп айдатан Желтухин тургуза ла матушканын платъезинин эдегине секирип чыгала, онын кийининен сүүнчилү жортуп отуратан.

Онойдо ол күске жетире жүрүп, жаанап келген,

каргаанның канады чылап, жаркындалып турган
жуңла бӯркелип, орустап јакшы эрмектенерге
ӯренип алды, кере тӯжинеле садта јӯретен, је
бозом энгир киргенде кӯзнӯктин бозогозында
бойының турачагына кыйалта јок јанып келетен.

Август айда оны јалагның баарчыктары бойы-
ның дӯрине куйбуртып апаргылайла, учарга
ӯредип алдылар, садта агаштын јалбырактары
тӯжӯп турарда, Желтухин—таг бозорып ла ке-
лер тужында—кеткин куштарла кожо Африка
јаар талай ажыра уча берди.

Ответственный редактор перевода ЧАПЫЕВ.

Сдано в набор 30.IX 1950 г. Подписано к печати 11.I
1951 г. Формат бумаги 60x84 1/16 л. Печатных листов
0,87. Учетно-авторских листов 0,44. В печатном листе 41000
знаков. АН 04518. Заказ 5188. Тираж 2.000.

Типография изд.-ва газ. «Бийский рабочий»
г. Бийск, Советская, 6.

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Когда придет время _____

Баазы
Цена

0-17
25

ак.
коп.

А. Н. Толстой

Желтухин
на алтайском языке